

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ The Propagation of Theravada Buddhism in England

พระณัฐกรฤกษ์ สุทฺธมโน (อุดมผล)

Phra Nattakitt Suddhamano (Udomphol)

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สืบค้นประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ 2) ศึกษาบทบาทและปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ และ 3) เสนอแนะวิธีการและแนวทางการแก้ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ไทยในประเทศอังกฤษ การวิจัยนี้เป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกพระธรรมทูตไทยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศาสนาจำนวนหนึ่ง

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ที่ประเทศอังกฤษตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 หนังสือ “ประวัติแห่งทวีปเอเชีย” ซึ่งตีพิมพ์ในอังกฤษทำให้ผู้คนเริ่มสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการค้นพบโบราณสถานและวัตถุที่ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นหลักฐานบ่งชี้ว่าพระพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองอย่างมากในอดีต ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังในวงการด้านศาสนาและปรัชญาของเหล่านักปราชญ์ชาวตะวันตก และมีชาวอังกฤษเดินทางมาอุปสมบทที่ประเทศศรีลังกาและประเทศพม่า นอกจากนี้สมาคมบาลีปกรณ์ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2424 ยังมีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทและบาลีศึกษา เพราะว่าภาษาบาลีเป็นภาษาในคัมภีร์ของนิกายเถรวาท สมาคมยังได้จัดพิมพ์พระไตรปิฎก พจนานุกรมภาษาบาลี อรรถกถา คัมภีร์ต่าง ๆ และวารสารออกมาเผยแพร่อ้างอิงทำให้ผู้คนสนใจศึกษาเป็นจำนวนมาก และทำให้เกิดสมาคมชาวพุทธต่าง ๆ เช่น พุทธสมาคมแห่งกรุงลอนดอน และพุทธวิหาร เป็นต้น 2) รัฐบาลไทยได้สร้างวัดพุทธที่ป ฌ กรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ.2509 ให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เมื่อจำนวนพุทธศาสนิกชนสนใจด้านการปฏิบัติตามแนวทางสายวัดป่ามากขึ้น จึงได้สร้างวัดป่าจิตตวิเวกเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ต่อมาเพื่อแก้ปัญหาด้านสถานที่คับแคบจึงได้มีการสร้างวัดอมราวดีและวัดสาขาอื่น ๆ ขึ้น 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษอาจทำได้หลายอย่าง เช่น 3.1) ควรทำข้อตกลงกับมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงบางแห่งในประเทศอังกฤษเพื่อจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตและเพื่อส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา 3.2) ควรจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่ชาวอังกฤษและพระสงฆ์ไทยได้ศึกษาศาสนาพุทธอย่างลึกซึ้ง 3.3) ควรจัดสร้างสำนักวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามปฏิญญาลอนดอน และ 3.4) ควรมีการร่วมมือกับองค์กรพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้นเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทและสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับคนในประเทศอังกฤษมากขึ้น เป็นต้น

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา เถรวาทพระธรรมทูต พระสงฆ์สายวัดป่า

Abstract

The objectives of this research study were 1) to investigate the history of Theravada Buddhism in England, 2) to study the roles and problems of Buddhist propagation in England, and 3) to suggest the ways to solve the problems and processes of Buddhist propagation in England. It was a qualitative study using both documentary analysis and in-depth interviews of some Thai Dhammadūta sanghas and Buddhist experts.

The findings can be summarized as follows: 1) Buddhism has been introduced and propagated to England since the 24th Buddhist century. A book entitled “The Light of Asia” and published in London inspired the people there to be interested more in Buddhism. Later, archaeologists found the Buddhist heritage sites in India, and this indicates that Buddhism religion was once very glorious. Consequently, it brought about many western-scholars to study the philosophy of Buddhism seriously. A number of British men came to be ordained in Sri Lanka and Burma. In 2424 BE, the Pali Text Society-PTS was founded and had an important role to propagate the Theravada Buddhism and to promote the Pali studies. This was due to the fact that Pali is the language used in the Buddhist scriptures for Theravada Sect. Moreover, the PTS published the *Tipitaka*, Pali Dictionary, the *Atthakatha*, many Holy books and journals to propagate the Buddhism and they could make a lot of people interested in the mentioned sect. As a result, a number of Buddhist associations were founded in England, for example, the Buddhist Society of London and the Buddhist Vihara. 2) Thai Government built “Buddhapadapa Temple” in 2509 BE in London as the center for propagation of Buddhism and for sangha dwelling. When the number of Buddhists interested in meditation practices along the line of forest sanghas was increased, Cittaviveka Monastery was built as Meditation Center. Then, Amaravati Monastery and its affiliated temples were built in later years to solve the problem of a limited area for practicing meditation at Cittaviveka Monastery. 3) it was found that there are many ways to propagate the Theravada Buddhism in England as follows: 3.1) There should be an agreement with some well-known universities in England to establish Dhamma Ambassador College in their universities to promote the Buddhist studies. 3.2) A number of scholarships should be allocated to some British people and Thai bhikkhus to study Buddhism seriously. 3.3) More meditation centers should be built to support medication activities according to the London Declaration. Besides, 4) there should be more co-ordinations with organizations of various Buddhist sects to propagate the Theravada Buddhism and make more people in England have more faith in it.

Keywords: Propagation, Theravada Buddhism, Dhammadūta, Forest Sangha

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้เริ่มเข้าไปเผยแพร่ที่ประเทศอังกฤษเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา จากที่มีการตีพิมพ์คำว่า “พระพุทธเจ้า (Buddha)” ลงในพจนานุกรมภาษาอังกฤษของออกฟอร์ด (The Oxford English Dictionary) เมื่อ พ.ศ. 2224 ส่วนคำว่า “พระพุทธศาสนา (Buddhism)” ใน พ.ศ. 2344 “พุทธศาสนิกชน (Buddhist)” ปรากฏการณ์ของหนังสือ ไลท์แห่งทวีปเอเชีย (The Light of Asia) ที่เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) ได้ประพันธ์และพิมพ์ออกมาใน พ.ศ. 2422 (Almond, 1988) ได้รับความสนใจจากชาวอังกฤษ และชาวตะวันตกอย่างมาก จนต้องมีการแปลเป็นภาษาอื่น ๆ อีกหลายภาษา ทั้งยังทำให้กลุ่มบุคคล นักวิชาการ นักปรัชญา ศึกษาพระพุทธศาสนากันอย่างจริงจัง จากที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีหลักสูตรศาสนาและวัฒนธรรมตะวันออก ทำให้ต่อมาได้มีการพิมพ์และแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เช่น คัมภีร์มหาเวท คัมภีร์ธรรมบท พจนานุกรมบาลี-อังกฤษ

นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์ แมก มิลเลอร์ (Prof. Max Muller) ได้พิมพ์พระไตรปิฎกทั้งฉบับตะวันออก ฉบับยุโรป และหนังสือสำคัญอื่น ๆ อีกหลายเล่ม ศาสตราจารย์ที่ดับเบิลยู ริส เดวิดส์ (Prof. T.W. Rhys Davids) พิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกและหนังสือพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ทั้งยังได้จัดตั้ง สมาคมบาลีปกรณ์ (The Pali Text Society) ขึ้นใน พ.ศ. 2424 (Bluck, 2006) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ภาษาบาลีและการศึกษาภาษาบาลี แปลพระไตรปิฎกจากบาลีเป็นภาษาอังกฤษ เป็นสมาคมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและเป็นสมาคมหลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและภาษาบาลี เกิดผู้สนใจเพิ่มขึ้นทำให้เกิดสมาคมองค์กรต่าง ๆ เช่น พุทธสมาคม พุทธวิหารกรุงลอนดอน ฯลฯ

วัดไทยแห่งแรกที่ได้สร้างขึ้นที่ประเทศอังกฤษ ใน พ.ศ. 2508 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 รัชไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงพระราชทานนามว่า “วัดพุทธประทีป (Buddha padipa Temple)” ที่กรุงลอนดอน พระองค์ได้เสด็จไปทรงประกอบพระราชพิธีเปิดป้ายวัดพุทธประทีป เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2509 ทั้งยังเกิดคณะพระธรรมทูตสายอังกฤษเป็นคณะแรกของคณะสงฆ์ไทยที่ไปดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งที่ประเทศอังกฤษเองและในทวีปยุโรป (พระราชภาวนาวิมล วิ. (ธีรวัฒน์ อมโร, 2549)

ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่ในทวีปยุโรป เป็นที่ยอมรับในด้านวิชาการ ด้านเศรษฐกิจและการศึกษา และจัดเป็นศูนย์กลางที่สำคัญมากของกลุ่มประเทศตะวันตก ซึ่งพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อบุชา วัดหนองป่าพง) ได้กล่าวไว้เมื่อปี 2520 ว่า “กรุงลอนดอนนี่ เป็นแห่งหนึ่ง จัดได้ว่าเป็นปฎิรูปเทส ประเทศอันสมควรในการที่จะประกาศพระศาสนา” (อุบลมณี, 2540) เมื่อศึกษาทางด้านภูมิศาสตร์ ยุโรปมีพื้นที่ไม่ใหญ่โตกว้างขวางเมื่อเทียบกับทวีปอื่น ๆ แต่มีประชากรที่หนาแน่น มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอพยพของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เข้าไปอาศัยที่อังกฤษ รวมถึงชาวเอเชีย ทำให้เกิดลักษณะทางสังคมที่ซับซ้อน ต้องการสิ่งที่เป็นสถานที่ศูนย์รวมจิตใจ สำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาจากจีน ญี่ปุ่น เกาหลี ลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม รวมถึงคนไทยด้วย นักเรียนที่ไปศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัย นักธุรกิจ คนที่มีครอบครัวที่อังกฤษเอง ที่นับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้น ปัจจุบันมีวัดไทยและสำนักสงฆ์ที่ตั้งที่กรุงลอนดอนและตามเมืองต่าง ๆ มีชมรม สมาคมด้านพุทธศาสนิกชนอยู่จำนวนมาก แม้ว่าจากการสำรวจประชาชนที่ยอมรับว่านับถือศาสนาพุทธ ใน พ.ศ. 2554 ประมาณ 250,000 คน

(ไม่ถึงร้อยละ 1 และถูกจัดอยู่ในหมวดศาสนากลุ่มอื่น ๆ)

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาของโลก บั๊กหลักที่ประเทศอังกฤษได้อย่างมั่นคง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย อังกฤษ ตลอดจนศึกษาถึงบทบาทและปัญหาที่เกิดขึ้นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเสนอวิธีการและแนวทางแก้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ให้มีการพัฒนา เป็นที่สนใจยิ่งขึ้นทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในพื้นที่ยุโรปต่อไปในอนาคต

หนังสือเรื่อง The British discovery of Buddhism (Almond, 1988) ทำให้เข้าใจถึงประวัติของพระพุทธศาสนาถึงการเผยแผ่ในประเทศไทย อังกฤษ มีการเปรียบเทียบพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ ทั้งยังกล่าวถึงลัทธิทางตะวันออก ตลอดจนวิธีการปฏิบัติตามแบบชาวพุทธ อีกทั้งหนังสือ British Buddhism: Teaching, Practice and Development (Bluck, 2006) ทำให้ทราบถึงการที่พระพุทธศาสนาเริ่มเผยแผ่เข้าไปในประเทศไทย ในหลายรูปแบบทั้งนิกายมหายานและนิกายเถรวาท ความเป็นมาของพระป่า (พระสงฆ์สายวัดป่า) ที่รู้จักกันในชื่อว่า The Forest Sangha นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความเป็นมาของการทำสมาธิวิปัสสนา Serene Reflection Meditation (SRM) ตลอดจนกลุ่ม Friends of the Western Buddhist Order (FWBO) ที่มีการกระจายเป็นสังคมใหม่ที่มีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาแบบตะวันตก ในส่วนงานวิจัย พระมหาเหล่า ปญญาสิริ ศึกษาวิจัย The British Practice of Theravada Buddhism ทำให้ทราบว่าพุทธศาสนิกชาวอังกฤษ ร้อยละ 97.4 มีการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา ร้อยละ 64 ปฏิบัติอย่างจริงจัง ร้อยละ 60 มีการสวดมนต์และศึกษาจากตำราพุทธธรรม สำหรับการบรรพชาอุปสมบทของชาวอังกฤษ ซึ่งมีความแตกต่างของวัฒนธรรม

ตะวันตก ผู้ที่สนใจที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ มักนิยมแนวทางปฏิบัติตามแบบสายวัดป่า ในการศึกษาที่ยังทราบเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนข้อพระวินัย ของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อนำไปใช้ให้เข้ากับวิถีวัฒนธรรมตะวันตกของกลุ่ม FWBO โดยพระธรรม คำสอนคงไว้ตามพระศาสดา ทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วมกลุ่ม FWBO เป็นจำนวนมาก จึงเกิดเป็นแนวทางพระพุทธศาสนาแบบอังกฤษ (Phramaha Laow Panyasiri, 2004) พระมหาวรศักดิ์ จันทมิตโต ได้ทำวิจัยเรื่อง Buddhist organisations in Great Britain ศึกษาถึง ประวัติความเป็นมาขององค์กรชาวพุทธในสหราชอาณาจักร มีโครงสร้างระบบสมาชิกขององค์กร กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดฝึกปฏิบัติกรรมฐานสมาธิ จัดทำเอกสารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนระบบการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา (Ven. Vorasak Candamitto, 1972)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยพุทธกาลและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาบทบาทและปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของพระสงฆ์ไทยในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอวิธีการและแนวทางแก้ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยของพระสงฆ์ไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือเจ้าอาวาสวัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานครและพระธรรมทูตไทยที่เคยปฏิบัติและกำลังปฏิบัติงานเผยแผ่ที่ประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 8 รูป

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Consistency-IOC) จำนวน 7 ข้อคำถาม มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 โดยการพิจารณาจากคณาจารย์ 3 ท่านทางสาขาด้านพระพุทธศาสนาและสาขารวมเทศ

การรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาและค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และ อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาษาไทย เอกสารต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ เอกสารวิชาการ ตำรา หนังสือ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน และพระธรรมทูตไทยที่เคยปฏิบัติงานการเผยแผ่ที่วัดพุทธปทีป ตลอดจนพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่ได้เคยผ่านงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ โดยการสัมภาษณ์ จำนวน 8 รูป/คนที่เคยปฏิบัติและกำลังปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์และการวิจัยเอกสาร (Document Research) นำข้อมูลที่ได้มา ทำการประมวล รวบรวม และวิเคราะห์มาเขียนงานการวิจัย เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ในการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยพบว่า

1. ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาเถรวาทและการเผยแผ่สู่ประเทศไทย

คำว่าเถรวาท สามารถแยกออกได้เป็นสองคำ คือ “เถระ” กับ “วาหะ” เถระแปลว่าแก่กว่า ซึ่งมีความหมายรวมถึงคณะพระมหาเถระทั้ง 500 รูป ที่ร่วมกันทำสังคายนาในครั้งแรก และในครั้งต่อมาว่า วาหะ แปลว่า ถ้อยคำ หลักการ หรือทัศนคติ ดังนั้น คำว่า เถรวาท จึงมีความหมายถึงคำสั่งสอนที่รวบรวมเป็นระบบ โดยพระมหาเถระพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานนี้ จึงได้ชื่อว่าพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ซึ่งเป็นชื่อเรียกนิกายพระพุทธศาสนาที่มีหลักคำสอนทั้งหมดมาจากคัมภีร์ภาษาบาลี หรือที่ยึดถือพระไตรปิฎก ที่เป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุดของพระพุทธศาสนา จึงเป็นพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมถือปฏิบัติตามและรักษาพระธรรมวินัย ตามมติของที่ประชุมคณะพระมหาเถระทั้ง 500 รูป ที่ได้ร่วมกันทำสังคายนาครั้งแรกที่ว่า “สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนพระบัญญัติตามที่ทรงบัญญัติไว้ สมาทานประพฤติกขาบท ตามที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539, 2539)

การทำสังคายนาครั้งแรกนี้ จัดทำ การสังคายนาพระธรรมและพระวินัย โดยมีพระเถระเอตทัคคะ 500 รูป (เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด) มีพระมหากัสสปะ เป็นประมุข ณ ถ้ำสัตตบถนิภูเขาวงกต เมืองราชคฤห์ ภายหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานได้ 3 เดือน ระบุสาเหตุสำคัญในการทำสังคายนาครั้งนี้ว่า เป็นเรื่องลึกลับขบถเล็กน้อยจะถอนหรือว่าคงไว้ (สิริวิวัฒน์ คำวันสา, 2545) ผลสรุปออกมา ไม่ตัดทอนลึกลับขบถที่

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว อีกทั้งไม่บัญญัติลักษณะเพิ่มเติม กับทั้งร้อยกรองธรรมวินัย คำสอนของพระพุทธองค์ว่า มีอะไร อย่างไร เป็นหมวดหมู่ จัดแบ่งพระวินัย เป็น 7 หมวด พระสูตร 5 หมวด (อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาษาไทย, 2552) เพื่อเป็นตัวอย่างแก่พระ ภิกษุในรุ่นต่อมา จึงได้ชื่อเรียกกันว่า เถรวาท เพราะถือปฏิบัติตามวาทะของพระเถระทั้งหลาย ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้มีการแบ่งแยกคณะสงฆ์ออกเป็นนิกายต่าง ๆ แต่กลับเป็นการเริ่มต้นไปสู่การเกิดนิกายต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ประมาณ 100 ปี ได้มีการสังคายนาครั้งที่ 2 ขึ้น อันมีสาเหตุมาจากภิกษุชาววัชชี เมื่อเวลาสี่ ประพุทธีย่อยหย่อนต่อพระวินัย เกิดจากการตีความหมายพระวินัยคลาดเคลื่อนในวัตถุ 10 ประการ (กถาวัตถุ 10) (อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาษาไทย, 2552) พระสงฆ์มีความเห็นขัดแย้งกันในการปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัติ และข้อปฏิบัติปลีกย่อยพระเถระจึงประชุมกันที่เวลุการาม นอกเมืองเวสาลี มีพระเจ้ากาฬโคทเป็นผู้อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยพระอรหันต์จำนวน 700 รูป มีพระสัพพกามี เป็นประธานในช่วงแรกของการประชุมมีความไม่สะดวกในการพิจารณาเนื่องจากมีการถกเถียงกันอย่างมาก จึงได้ใช้วิธีเลือกพระเถระผู้ใหญ่ 8 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตัดสินขั้นสุดท้าย มีมติออกมาว่าวัตถุ 10 ประการนั้นผิด ใช้เวลาอยู่ 8 เดือนในการประชุมสังคายนา

ในคัมภีร์ที่ปวงศ์ คัมภีร์มหาวงศ์ คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ได้กล่าวถึงการสังคายนาครั้งนี้ อย่างสอดคล้องกันในเรื่องที่ว่า “คณะสงฆ์แตกออกจากกัน เป็น 2 คณะใหญ่ คือ เถรวาท กับมหาสังฆิกะ (อาจารย์วาท) เนื่องด้วยพระเจ้ากาฬโคทหันมาสนับสนุนคณะสงฆ์ฝ่ายวินัยวาที

ภิกษุชาววัชชีจึงรวมกลุ่มมีจำนวนมากไปทำสังคายนาที่เมืองปาฏลีบุตร และเรียกกลุ่มใหญ่พวกตนเองว่ามหาสังฆิกะ...” (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2545) ซึ่งได้วางรากฐานเป็นนิกายมหายานในเวลาต่อมา

พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้เกิดขึ้นใน พ.ศ. 100 โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสังคายนาครั้งแรก โดยได้ชำระพระธรรมวินัย แต่ผลที่ตามมาคือ คณะสงฆ์เกิดการแตกแยก จนต่อมาเกิดการแบ่งแยกเป็นนิกายย่อย ๆ ถึง 18 นิกาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553) นำมาซึ่งทัศนะไม่ตรงกัน เมื่อถึง พ.ศ. 235 พระเจ้าอโศกทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงสร้างอโศการามที่เมืองปาฏลีบุตรและโปรดให้สร้างวิหารทั่วอาณาจักรถึง 84,000 แห่ง พระองค์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 3 มีพระอรหันต์สาวกเข้าร่วมถึง 1,000 รูป มีพระโมคคัลลีบุตร ดิสังเถระเป็นประธาน ใช้เวลา 9 เดือน ในคัมภีร์มหาวงศ์ อธิบายไว้ดังนี้ “พวกเดียรถีย์จำนวนมากปลอมมาบวช เพื่อหวังลาภสักการะ พระสงฆ์แตกแยกไม่ลงอุโบสถสังฆกรรมเป็นเวลา 7 ปี พระเจ้าอโศกทรงใช้พระอาญาให้พระที่เป็นมิชฌาทีฎฐิที่ปลอมบวช ลาสิกขาเสียประมาณ 60,000 รูป” ผลที่ได้จากการทำสังคายนาครั้งนี้ ได้ส่งผลมาถึงปัจจุบันนี้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ดินแดนอื่น ๆ ซึ่งเป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก จนสามารถประดิษฐานทั่วโลกและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นศาสนาของโลก แม้ว่าแนวทางในการปฏิบัติของนิกายมหายานและเถรวาทในส่วนของแนวคิดมีความแตกต่างกัน แต่มีประเด็นพื้นฐานที่ยอมรับตรงกัน เช่น ยอมรับหลักอริยสัจ 4 และหลักเหตุผลสากลของปัจจุสมุปบาทเหมือนกัน ยอมรับหลักไตรลักษณ์ อนิจจังตา ทุกขตาและอนัตตตาเหมือนกัน ยอมรับหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ในฐานะที่เป็นเส้นทางนำไปสู่การบรรลุธรรมเหมือนกัน และนับถือพระพุทธเจ้า

เป็นพระศาสดาเหมือนกัน มีพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งเหมือนกัน

ยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วง พ.ศ. 2293–2393 อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ประดิษฐ์คิดค้นการใช้เครื่องจักรกลมาพัฒนาในวงการอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักรทอผ้า เครื่องจักรไอน้ำ ส่งผลให้ประเทศอังกฤษก้าวเป็นประเทศมหาอำนาจ ขยายอิทธิพลแข่งกับฝรั่งเศส โปรตุเกส สเปน ในดินแดนแอฟริกา เรื่อยมาจนเข้าสู่เอเชีย เมื่อ พ.ศ. 2317 อังกฤษเข้ามาปกครองดินแดนประเทศอินเดีย มีคณะที่สนใจศึกษาสำรวจซากโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา จนก่อตั้งอาเซียสมาคมแห่งเบงกอล (Asiatic Society of Bengal) ขึ้นในพ.ศ. 2327 โดยมีจุดประสงค์ให้ชาวยุโรปที่สนใจในเรื่องโบราณคดี ศิลปจารึกต่าง ๆ วรรณคดี คัมภีร์ บันทึกต้นฉบับ มาประชุม ปรีक्षा แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลไปสู่การค้นคว้าหาหลักฐาน ศิลปจารึก ในยุคที่รุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศก ย้อนไป 2,000 กว่าปี จนอ่านศิลปจารึกที่บันทึกด้วยอักษรพราหมีและอักษรขโรษฐี ได้สำเร็จในพ.ศ. 2380

ต่อมา พ.ศ. 2401 รัฐบาลอังกฤษได้เข้ามาปกครองอินเดียอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้เกิดการค้นคว้าวิจัยและอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐาน เกิดหน่วยงานสำรวจโบราณคดีอินเดีย (Indian Archaeological Survey) ในพ.ศ. 2406 มีเซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม (Sir Alexander Cunningham) เป็นผู้อำนวยการที่ช่วยให้พุทธสถานที่สำคัญในอดีต เช่น สารนารถสาถุจี ดักลิสลา และพุทธคยา ที่จมซ่อนอยู่ใต้ผืนแผ่นดิน ให้ปรากฏต่อสายตาชาวพุทธได้อีกครั้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553)

พจนานุกรมภาษาอังกฤษของออกฟอร์ด (OED) ได้พิมพ์ให้ความหมายคำว่าพระพุทธเจ้า (Buddha) ตั้งแต่ พ.ศ.2224 ส่วนคำ

ว่าพุทธศาสนา/พุทธศาสนิกชน(Buddhism/ Buddhist) ในพ.ศ. 2344 คำสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาคำอื่น ๆ (Bluck, 2006) ได้แก่ กรรม (Karma) พ.ศ. 2370 นิพพาน (Nirvana) พ.ศ. 2379 มรรคมีองค์ 8 (Eightfold Path) พ.ศ. 2388 พระภิกษุ (Bhikkhu) พ.ศ. 2389 พระอรหันต์ (Arahat) พ.ศ. 2393 คณะสงฆ์ (Sangha) พ.ศ. 2401 หินยาน/มหายาน (Hinayana/Mahayana) พ.ศ. 2411 สุตท้ายเถรวาท (Theravada) พ.ศ 2418 คำว่า Theravada นั้นได้ถูกนำมาใช้แทนคำว่า Hinayana ในการประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกที่ประเทศศรีลังกา ใน พ.ศ. 2493

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเริ่มเป็นผลสำเร็จตั้งแต่ พ.ศ. 2422 เมื่อ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ได้ประพันธ์หนังสือประวัติแห่งทวีปเอเชีย เป็นบทกวีที่เมื่ออ่านแล้วเกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้ารวมถึงคำสอน หากย้อนไปใน พ.ศ. 2344 คำว่า Buddhism ปรากฏอยู่ใน OED ให้ชาวอังกฤษได้รู้ความหมายในวงการด้านวิชาการ และนักปราชญ์ตะวันตก

ศาสตราจารย์ แมก มิลเลอร์ (Prof. Max Muller) นักปราชญ์อังกฤษ เชื้อชาติเยอรมัน ได้แปลคัมภีร์ธรรมบทเป็นภาษาอังกฤษในหนังสือชุด Sacred Books of the East Series ทั้งเป็นบรรณาธิการหนังสือชุด The Sacred Books of the Buddhist Series ในพ.ศ. 2438 ซึ่งระบุว่าได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากผลงานที่มีชื่อเสียงและยังเป็นที่ยอมรับในงานวิชาการ ทำให้ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์นิรุกติศาสตร์และภาษายุโรป ของมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด และได้รับการยกย่องว่าเป็น บิดาแห่งอินเดียศึกษา

ดร. คริสต์มาส ฮัมเฟรย์ส (Dr. Christmas Humphreys) ชาวอังกฤษที่รอบรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาอย่างมากท่านหนึ่ง ได้แปล

คัมภีร์พระพุทธศาสนาจากภาษาบาลี สันสกฤต จีน ธิเบต และญี่ปุ่น ทั้งยังเป็นผู้เริ่มก่อตั้งพุทธสมาคม กรุงลอนดอน ได้นำเสนอทัศนคติเพื่อที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับทั่วโลก คือ The Twelve Principles of Buddhism ในพ.ศ. 2488

ศาสตราจารย์ ริส เดวิดส์

ชาวอังกฤษ ศาสตราจารย์วิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย เมืองแมนเชสเตอร์ เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นนายกสมาคมบาลีปกรณ์ นักปราชญ์ที่รอบรู้และเชี่ยวชาญภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่ปรากฏในคัมภีร์ของนิกายเถรวาท จึงเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาพระพุทธศาสนา ท่านมีงานแปลพระไตรปิฎก คัมภีร์ต่าง ๆ จึงทำให้ท่านเป็นที่ยอมรับนับถือในวงการการศึกษา วิชาการศาสนา ไม่เฉพาะในประเทศไทยแต่เป็นทั่วโลก

สมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society-PTS) จัดตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2424 ที่กรุงลอนดอน เพื่อเผยแพร่ภาษาบาลีและการศึกษาภาษาบาลี เป็นสมาคมที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทยั่งยืนอยู่ได้ในกลุ่มชาวตะวันตกและชาวอังกฤษมาจนถึงปัจจุบัน การดำเนินงานของสมาคมบาลีปกรณ์ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการนำพระไตรปิฎก คัมภีร์ภาษาบาลีในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาแปลและจัดพิมพ์เป็นอักษรโรมัน (ที่อ่านเป็นบาลี) ชุดหนึ่งและอีกชุดเป็นอักษรภาษาอังกฤษ (คำแปลพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ) เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนผู้สนใจที่จะศึกษาในคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยคณะทำงานที่มาเข้าร่วมงานกับสมาคม ได้แก่ ศ. เฟลส์โบลล์, ศ. โอลเดน เบอร์ก, ศ. มิลเลอร์, โคเวลล์, แลสเซน, เบอรัฟ, ลอร์ด ซาลเมอร์, นางสาว ไอ. บี. ฮอร์เนอร์, นาง คาโรไลน์ เดวิดส์ และรวมถึง ศ. ริส เดวิดส์ แม้ว่า การดำเนินงานจะมีปัญหาอุปสรรคหลากหลาย แต่สมาคมบาลีปกรณ์ยังคงมีผลงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การที่สมาคมแม้จะอยู่ที่ประเทศ

อังกฤษแต่ประเทศไทยได้สนับสนุนสมาคมนี้อย่างใกล้ชิด ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานทุนในการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเล่มแรก ในพ.ศ. 2438 และเล่มที่ 2 ใน พ.ศ. 2442 รวมถึงพจนานุกรมบาลี-อังกฤษ ที่พระราชทานจำนวน 500 ปอนด์ ในการจัดพิมพ์ ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานทุนในการพิมพ์พระไตรปิฎก ฉบับที่ 4 และ ฉบับที่ 5 อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสมาคมบาลีปกรณ์จึงถือว่าเป็นสมาคมที่จัดทำพระไตรปิฎกออกเผยแพร่สู่สังคมตะวันตก ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอังกฤษและประเทศใกล้เคียงในดินแดนยุโรป และขยายไปยังโลกตะวันตกอีกด้วย

พุทธสมาคม (The Buddhist Society)

เป็นผลงานของ ดร. คริสต์มาส ฮัมเฟรย์ส ประธานผู้พิพากษาของอังกฤษ โดยเริ่มต้นจาก The Buddhist Lodge ที่ก่อตั้งขึ้นช่วงปลายพ.ศ. 2467 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เป็นจุดศูนย์กลางของการศึกษาและเผยแพร่การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา จากวัตถุประสงค์ที่เป็นหลักของพุทธสมาคม ทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วขยายสาขาตามเมืองต่าง ๆ ต่อมา ได้ย้ายสำนักงานไปที่ใหม่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วย้ายมาอยู่ที่สำนักงานปัจจุบัน เมื่อพ.ศ. 2495 พุทธสมาคม มีผลงาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมทุก ๆ นิกาย ทำให้พุทธศาสนิกชนชาวตะวันตกได้เห็นถึงความกว้างขวางในพระพุทธศาสนาและเกิดความสนใจที่จะเข้าศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา จึงถือว่าพุทธสมาคมมีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอังกฤษรวมถึงทั่วโลก

พระภิกษุทั้งหลายเดินทางไปทำงานเผยแผ่พระศาสนาในดินแดนอังกฤษ ยังไม่มีที่พักรับรองเป็นการเฉพาะ ยังไม่ได้มีการสร้างวัด

วิหาร จนท่านอนาคาธิกรรมปาละ ภิกษุชาวศรีลังกา ได้ก่อตั้ง สมาคมมหาโพธิ ที่ประเทศศรีลังกา ต่อมาได้มีจุดประสงค์ที่จะตั้งพุทธวิหารกรุงลอนดอน สำหรับเป็นที่พักสำหรับพระภิกษุที่เดินทางมาเผยแผ่ พระพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ และได้สร้างสำเร็จ เมื่อพ.ศ. 2469 ถือว่ามีส่วนสำคัญช่วยให้การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษให้ ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2. บทบาทของพระธรรมทูตไทยใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศ อังกฤษ

องค์การ เอ็ม.อาร์.เอ. (Moral Re-Armament: MRA) จัดให้มีการประชุมองค์การ ทั่วโลกขึ้นที่ลีดเซออร์แลนด์ เมื่อพ.ศ. 2497 หลวงพ่อ ปัญญานันทภิกขุ (ปิ่น ปญฺณนฺโท) (ต่อมาได้รับ พระราชทานสมณศักดิ์ที่ พระพรหมมังคลาจารย์) ได้รับนิมนต์ให้เข้าร่วมประชุมและได้มีโอกาสขึ้น กล่าวสุนทรพจน์ในระหว่างการประชุม ส่งผลให้มีการตีพิมพ์เรื่องราวที่แปลเป็นภาษาอังกฤษ ที่ กรุงลอนดอน เมื่อ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2497 ความว่า “เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้เกิดขึ้น เมื่อเดือนมิถุนายน พระภิกษุจากประเทศไทยรูป แรกผู้มาเยือนตะวันตก นักบวชชาวพุทธได้เข้าร่วม ประชุม นี่เป็นสัญลักษณ์ ทัศนคติใหม่ที่อุบัติขึ้น ระหว่างโลกตะวันออกและตะวันตก สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันปฏิบัติตามแนวอันชอบธรรม เพื่อประโยชน์ สุขของชาวโลก” (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2534)

เมื่อจบจากการประชุมองค์การ MRA ได้เดินทางไปประเทศอังกฤษ เพื่อแสดง ปาฐกถาธรรม ทางสถานีวิทยุ บี.บี.ซี.ภาค ภาษาไทย เมื่อ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2497 ซึ่งถือว่าเป็นภิกษุไทยรูปแรกที่บรรยายธรรมออกอากาศ ที่ประเทศอังกฤษ โดยใช้ พุทธวิหาร กรุงลอนดอน เป็นที่พักอาศัย

ส่วนคณะพระธรรมทูตของไทย คณะแรกเดินทางไปเผยแผ่พระศาสนาที่ประเทศ อังกฤษ ใน พ.ศ. 2507 มีพระราชสิทธิมนี (โชดก ญาณสิทธิ) และพระมหาวิจิตร ดิสฺสทฺตฺโต พร้อม ได้นำพระพุทธรูป พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทย พร้อมอรรถกถา โดยเข้าพำนัก ที่พุทธวิหารแฮมพ์สตัน กรุงลอนดอน โดย วัตถุประสงค์ คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ ชาวอังกฤษและชาวยุโรป สอนพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนไทย และสร้างวัดไทยในประเทศอังกฤษ แห่งแรกให้ได้ เพื่อจะประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่ ประเทศอังกฤษ สงเคราะห์คนไทยทางด้าน ศาสนกิจ อีกทั้งยังเผยแผ่เกียรติคุณของพระสงฆ์ ไทยและรัฐบาลไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานนาม วัดพุทธปทีป ให้เป็น ชื่อวัดไทยวัดแรกที่กรุงลอนดอน และได้ทรงเสด็จ มาในพิธีเปิดป้ายพร้อมกับสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. 2509 แต่แล้ว พ.ศ. 2518 ก็ต้องย้ายวัดมาอยู่ที่ตั้งปัจจุบัน เพราะเกิด ปัญหาด้านสถานที่ คือ พื้นที่เดิมไม่มีเนื้อที่พอที่จะ ขยายเพื่อสร้างพระอุโบสถ พ.ศ. 2525 สร้างพระ อุโบสถสำเร็จและจัดฉลองพระอุโบสถ ซึ่งเป็นการเผยแผ่งานพุทธศิลป์ในพระพุทธศาสนา สามารถดึงดูดให้มีการมาถ่ายทำสารคดี ประชาสัมพันธ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่า จนทำให้ชื่อเสียงของวัดพุทธปทีป เป็นที่รู้จักในกลุ่มคนอังกฤษและชาวยุโรป (พระราชภาวนาวิมล วิ. (ธีรวัจน์ อมโร), 2549)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ประเทศอังกฤษเป็นที่รู้จักแนวทางปฏิบัติตามแบบ สายวัดป่า มาจากคณะพระธรรมจาริกเพื่อเผยแผ่ พระพุทธธรรมในยุโรปของวัดหนองป่าพงซึ่งนำ คณะโดยพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภทฺโท) พระอาจารย์สุเมโธ และพระเชมธัมโม เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2520 เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธ

ศาสนาเถรวาท ตามแนวทางปฏิบัติแบบพระป่ากรรมฐานสายวัดหนองป่าพง โดยมีนายจอร์จชาร์ป (Mr George Sharp) ประธานมูลนิธิกิจการสงฆ์แห่งประเทศไทย (The English Sangha Trust) มาอาราธนาหลวงพ่อบุญไปเยี่ยมมณูนิธิฯ ที่ประเทศอังกฤษ มีเป้าหมายที่จะพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเปิดสำนักสงฆ์สาขาวัดหนองป่าพงในประเทศไทย ในระหว่างที่อยู่ในอังกฤษ ก็ได้จัดให้มีการสนทนาตอบปัญหากับกลุ่มต่าง ๆ คำถามหนึ่งที่ถูกลืม คือ จะมาทำให้คนที่อังกฤษเปลี่ยนศาสนาใช้หรือไม่ หลวงพ่อบุญตอบคำถามนี้ว่า “ที่มานี่นี้ ไม่ได้มาทำให้ชาวคริสต์เปลี่ยนศาสนาไม่ได้จะบังคับใครให้เปลี่ยนศาสนาเลย ที่มาเพราะชาวอังกฤษเป็นผู้เชิญมา ที่มาก็เพื่อจะบอกความจริงที่เป็นประโยชน์แก่คนที่สนใจในพระพุทธศาสนา ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะมาสร้างความขัดแย้งหรือสร้างความยุ่งยากให้กับศาสนาคริสต์หรือศาสนาอื่น ๆ” (อุบลมณี, 2540)

การเผยแผ่การปฏิบัติของสายวัดป่าในพระพุทธศาสนาเถรวาทสาขาของวัดหนองป่าพงในอังกฤษ ได้รับการตอบรับอย่างดีทั้งในรูปแบบที่มีปริมาณพุทธศาสนิกชนศรัทธาเข้าบรรพชาอุปสมบท หรือผู้ที่เข้ามาฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เกิดปัญหาถึงเรื่องที่พักสงฆ์ แต่เมื่อได้รับถวายที่ดินมรดก 300 ไร่ ซึ่งมีสภาพเป็นผืนป่าที่แฮมเมอร์วูด (Hammer Wood) ที่ยังคงสภาพป่าสมบูรณ์ มีธารน้ำไหลและทะเลสาบ ในตอนแรกเจ้าของผืนดินกำลังจะยกให้กับรัฐบาล แต่ด้วยความเชื่อมั่นว่าเมื่อสร้างวัดป่าแล้ว คณะสงฆ์จะสามารถดูแลรักษาผืนป่าแห่งนี้ได้ดี ถือได้ว่านายพอล เจมส์ เป็นเจ้าภาพถวายวัดป่าแต่พระพุทธศาสนาเป็นแห่งแรกในอังกฤษและในยุโรปในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2524 จึงเกิด วัดป่าจิตตวิเวก (Cittaviveka Forest Monastery) ซึ่งเป็นวัดสาขา

ต่างประเทศสาขาแรกของวัดหนองป่าพง วัดป่าแห่งแรกในประเทศอังกฤษและในทวีปยุโรป

วัดอมราวดี (Amaravati Buddhist Monastery) เกิดขึ้นจากวิธีการแก้ไขปัญหาด้านสถานที่คับแคบจากการเพิ่มจำนวนมากขึ้นของพระสงฆ์ สามเณร อนุคาริกและแม่ชีสี่สัทธิศาสาที่มาจากอยู่ในวัดป่าจิตตวิเวก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปีนับตั้งแต่พ.ศ. 2422 พระอาจารย์สุเมโธ เจ้าอาวาสต้องแก้ไขปัญหาด้านสถานที่ใหม่เพื่อรองรับคณะสงฆ์ รวมทั้งผู้สนใจในการฝึกปฏิบัติ จึงเริ่มก่อตั้งเป็น “วัดอมราวดี” ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2527 โดยพระอาจารย์สุเมโธ ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดอมราวดี จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีชาวต่างชาติจากประเทศต่าง ๆ เดินทางมาศึกษาปฏิบัติธรรมมากขึ้นทุกปี จึงได้ทำการก่อสร้างพระอุโบสถของวัดอมราวดีขึ้นเมื่อพ.ศ. 2539 ออกแบบเป็นอาคารหลังใหญ่ สำหรับคน 400 คน หลังคาเป็นทรงยอดแหลม ส่วนยอดเป็นทรงยอดเจดีย์ทำด้วยทองสัมฤทธิ์ แบบของอาคารเป็นสถาปัตยกรรมรูปทรงสมัยใหม่ ที่มีการประยุกต์ระหว่างศิลปะไทยและตะวันตก พระอุโบสถเป็นโครงสร้างไม้ไผ่ค้ำเสา เป็นโครงสร้างงานไม้ในยุคกลางของประเทศแถบยุโรป ใช้เทคนิคเข้าลิ้มและคานล๊อค โดยไม่ต้องใช้ตะปู เป็นที่สนใจของเหล่าสถาปนิกในยุคปัจจุบัน ที่กำลังอนุรักษ์ศิลปะและโครงสร้างประเภทนี้ ในพิธีผูกพัทธสีมาและฉลองพระอุโบสถ เมื่อ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 สมเด็จพระเจ้าฟ้าง่างเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน มีผู้คนมาร่วมงานประมาณ 2,000 คน รวมถึงพระภิกษุ 150 รูปจากหลายวัดจากหลายประเทศในวันฉลองพระอุโบสถ

การดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคริสต์ศาสนิกชน ในขณะที่จำนวนตัวเลขที่เพิ่มขึ้น

ของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยอังกฤษนั้น จากข้อมูล (Office for National Statistics, 2012) ระบุว่า มีประมาณ 248,000 คน (พ.ศ. 2544 มีราว ๆ 144,000 คน) เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติที่ปรากฏ เห็นได้ว่า มีแนวโน้มว่าเพิ่มมากขึ้นเกือบเท่าตัว น่าจะเป็นการทำให้ชาวอังกฤษเกิดความสนใจและศึกษาวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม คิดเป็นแค่เพียงร้อยละ 0.4 ถือเป็นสัดส่วนในกลุ่มคนส่วนน้อย ขณะที่ประชากรถึง 14,100,000 คน เท่ากับร้อยละ 25.1 เป็นกลุ่มที่ไม่มีศาสนา

ปัญหาในช่วงแรกของพระธรรมทูตไทยที่เข้าไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ประสบกับปัญหาด้านสถานที่ที่ยังไม่มีวัดหรือวิหารเป็นที่พักโดยเฉพาะเหมือนในประเทศไทย อีกทั้งด้านภาษาอังกฤษที่ต้องใช้สื่อสารกับชาวอังกฤษยังเป็นปัญหาตลอดมาที่ต้องดำเนินการปรับแก้ไขอยู่ จากทางวิทยาลัยสงฆ์ ส่วนปัญหาในด้านอื่น ๆ เป็นเรื่องงบประมาณในการสร้างวัดแห่งใหม่ ในการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารเก่า เพื่อขยายสถานที่รองรับกับจำนวนผู้สนใจการปฏิบัติธรรมที่เพิ่มขึ้น รวมถึงปัญหาด้านวิธีการเผยแผ่อีกด้วย

พระธรรมทูตที่เดินทางไปยังประเทศอังกฤษ ต้องมีการคัดเลือกพระธรรมทูตที่มีความรู้ทางภาษาอังกฤษที่ดีพอไปปฏิบัติงานเผยแผ่ แต่ในปัจจุบัน ภาวะเปรียบของหน่วยงานกำกับดูแลบุคคลต่างประเทศที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย (Home Office) ต้องผ่านการทดสอบความรู้ภาษาอังกฤษอยู่ในขั้นดี จึงจะออกวีซ่าด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ และเป็นวีซ่าปีต่อปี ส่วนพระธรรมทูตที่ไม่มีความรู้ภาษาดีพอจะถูกจัดให้เป็นพระเจ้าหน้าที่สามารถประกอบศาสนพิธี พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้เท่านั้น ไม่สามารถเผยแผ่คำสอนได้ และเมื่อครบ 2 ปีต้องเดินทางกลับเมืองไทยไม่ได้รับการต่อวีซ่าให้ ซึ่งเป็นปัญหา

ที่นำหนักใจในการสรรหาพระธรรมทูตที่ใช้ภาษาในระดับที่ดีไปปฏิบัติงาน

การสร้างวัดไทยในอังกฤษพบปัญหาและอุปสรรค ทั้งปัญหาด้านสถานที่คับแคบ ไม่สามารถขยายอาคารเพิ่มเติม เช่น พระอุโบสถ ศาลาปฏิบัติธรรม การไม่ได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานราชการของอังกฤษ ต้องหาสถานที่ใหม่หรือสร้างวัดขึ้นใหม่อีก กรณีของวัดพุทธปทีปที่ต้องซื้อที่ดินพร้อมอาคารในที่แห่งใหม่ เพื่อจะจัดสร้างพระอุโบสถ หรือกรณีวัดป่าจิตตวิเวก ต้องสร้างวัดอมราวดีเพื่อรองรับจำนวนพุทธบริษัทที่เพิ่มขึ้น และไม่สามารถก่อสร้างเพิ่มเติมได้ในพื้นที่ที่เป็นป่าในบริเวณวัด เนื่องจากขัดต่อกฎหมายแม้จะมีเนื้อที่ผืนป่าที่กว้างใหญ่ ในส่วนการถือครองกรรมสิทธิ์ วัดไทยเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร กฎหมายของประเทศ อังกฤษกำหนดไว้ว่าจะต้องมีมูลนิธิหรือสมาคม ที่จดทะเบียนกับรัฐบาลของอังกฤษเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ ในกรณีของวัดพุทธปทีป ที่ถือกรรมสิทธิ์โดยรัฐบาลไทย ส่วนของวัดป่าจิตตวิเวกจะมีมูลนิธิกิจการสงฆ์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ ส่วนของวัดไทยแห่งอื่น เป็นการรวมตัวของชุมชนชาวไทยจัดตั้งมูลนิธิขึ้นมารองรับ ไม่มีหน่วยงานของรัฐบาลไทยที่ดูแลในเรื่องการสร้างวัดไทยโดยตรง

ปัญหาด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการของวัดแต่ละวัดแตกต่างกันออกไป วัดไทยที่ทำดำเนินการมานาน เช่น วัดพุทธปทีป วัดอมราวดี ด้านงบประมาณไม่ค่อยประสบปัญหา มาก ยกเว้นว่ามีภารกิจสร้างศาสนสถานเพิ่มเติม เพราะวัดเหล่านี้มีมูลนิธิ องค์กร สมาคม ชุมชนและบุคคลที่อุปถัมภ์วัดโดยตรงอยู่แล้ว หากวัดที่เพิ่งก่อสร้างได้ไม่นานก็มีแนวทางการแก้ปัญหาเอง เช่น วัดสันติวงศาราม แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นสาขาของวัดในประเทศไทย

เช่น วัดพระธรรมกายนิวกาสเซิล วัดพุทธอารามลีดส์ ซึ่งมีผู้สนับสนุนด้านงบประมาณอยู่

วัดไทย เป็นสัญลักษณ์ เป็นศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม บทบาทของวัดไทยจึงเป็นสถานที่ที่ใช้เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งยังใช้เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมไทย ด้านภาษาไทย สถาปัตยกรรมไทย เป็นสถานที่จัดงานวันสำคัญทางศาสนา งานส่งเสริมประเพณีไทยในเทศกาลต่าง ๆ สำหรับชาวไทยในอังกฤษ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ทอดกฐิน งานวันสำคัญอื่น ๆ เช่น งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคมหาราช งานวันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม ให้กับชุมชนชาวไทยและหน่วยงานราชการไทย

ปัญหาด้านวิธีการเผยแผ่ของพระธรรมทูตไทย วัดไทยโดยส่วนใหญ่เน้นทางด้านพิธีกรรม ศาสนพิธี ให้แก่ชุมชนชาวไทยและชาวพุทธในประเทศอาเซียน แต่ที่ชาวอังกฤษเองรวมถึงชาวตะวันตกนั้น ในสังคมปัจจุบันซึ่งพบว่ามี ความเครียด ความวิตกกังวล ต้องการหาสิ่งที่ช่วยลดความทุกข์เหล่านี้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผล คำสอนละเอียดลึกซึ้ง อีกทั้งมีการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน การทำสมาธินั้นเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากกลุ่มคนทุกระดับในสังคม เพราะผลที่ตามมาทำให้เกิดคุณประโยชน์แก่ตนเอง และนำไปสู่ความสงบสุขกับสังคมได้อีกด้วย

3. วิธีการและแนวทางในการแก้ไข ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ สรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านบุคลากร พระสงฆ์ที่เป็นพระธรรมทูตต้องมีความรู้ ความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ ที่สามารถชี้แจงเผยแผ่ธรรม คำสอน สอนวิปัสสนากรรมฐาน เป็นภาษาอังกฤษ ได้เป็นอย่างดี แนวทางที่ต้องดำเนินการโดยเร็ว คือ ตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูต หลักสูตรปริญญาโทและ

ปริญญาเอก เป็นหลักสูตรระยะยาว 4-5 ปี เพื่อช่วยแก้ปัญหาหลักสูตรอบรมระยะสั้น 3 เดือนที่ใช้ในปัจจุบัน ซึ่งไม่เจาะลึกเพียงพอ อีกทั้งเป็นวิธีการในการเพิ่มคุณภาพของพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และควรมีการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ไทยที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอังกฤษ อีกทั้งพระธรรมทูตเมื่อปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแผ่ ต้องสร้างศรัทธาแก่ชาวต่างชาติให้เกิดขึ้น เพื่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ

การพัฒนาด้านบุคลากรให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่พบเห็น ไม่ว่าจะผ่านทางบุคลิกภาพภายนอกและจิตใจซึ่งส่งผลถึงงานที่กระทำ ในการพัฒนาวัดไทยให้มีรูปแบบ มีแผนงาน นโยบายต่าง ๆ ที่ส่งเสริมงานเผยแผ่ให้ก้าวไปข้างหน้า ต้องมีการเพิ่มความรู้ ทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สามารถก้าวทันกับโลกเทคโนโลยี การฝึกอบรมเป็นวิธีการแก้ปัญหา เพื่อให้มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ มีความรู้ดี มีความประพฤติดี และมีความสามารถที่ดี

การแก้ไขปัญหาคือความรู้ภาษาอังกฤษ แม้ว่าควรมีหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ภาศภาษาอังกฤษ นอกจากภาษาบาลีที่สอนในโรงเรียนปริยัติธรรมกันอยู่แล้ว ในหลักสูตรตามมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั่วไปก็ยังมีขีดจำกัดทั้งผู้เรียนและผู้สอน การสนับสนุนให้มีโครงการแลกเปลี่ยนพระนิสิตไปศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับในประเทศอังกฤษ เป็นทางแก้ไขปัญหาด้านภาษาที่ควรดำเนินการทั้งในเรื่องทุนการศึกษาและงบประมาณสนับสนุน โครงการดังกล่าว อาจจะต้องใช้เวลาหาพระนิสิตที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมโครงการ และเมื่อสำเร็จแล้ว ต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นพระธรรมทูตดำเนินงานในต่างประเทศ

3.2 แนวทางในการแก้ไขด้านสถานที่ ควรเลือกรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์แบบไทย เพื่อรักษาวัฒนธรรมไทยและดึงดูดความสนใจจากชาวต่างชาติ ในการเลือกสถานที่ในการสร้างวัด ต้องมีความเหมาะสม สะดวกในการเดินทาง วัดสาขาที่สร้างใหม่ควรกระจายตามเมืองต่าง ๆ ไม่สร้างให้ซ้ำซ้อนกับวัดที่อยู่ในเมืองนั้น ๆ อีกทั้งต้องมีหน่วยงานที่คอยดูแล ควบคุมในการอนุญาตการสร้างวัดขึ้นมาใหม่ โดยควรมอบหมายหน้าที่ให้กระทรวงการต่างประเทศผ่านสถานทูตไทยประจำกรุงลอนดอนทำหน้าที่นี้

3.3 แนวทางการแก้ไขด้านงบประมาณ ควรตั้งหน่วยงานหรือมูลนิธิขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางสนับสนุนด้านงบประมาณโดยรวมดูแลช่วยเหลือวัดที่ต้องการใช้งบประมาณที่จำเป็นและอย่างเร่งด่วน เพื่อที่จะสามารถดำเนินงานด้านอื่นต่อไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค

3.4 แนวทางการแก้ไขด้านวิธีการเผยแผ่ ควรจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นในประเทศไทยเป็นศูนย์เผยแผ่ด้านการปฏิบัติธรรม ก่อตั้งสมาพันธ์ชาวพุทธยุโรปขึ้นเพื่อปกป้องและส่งเสริมงานพระพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่โดยต้องร่วมมือกันทำงานให้สอดคล้องกับสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมสัมมนาชาวพุทธนานาชาติขึ้นมาโดยเร็วเพื่อให้ผู้สนใจได้เข้าร่วมและศึกษาหลักพระพุทธศาสนา เป็นโครงการที่ต้องช่วยกันผลักดันให้เกิดอย่างจริงจังจากในหลาย ๆ องค์การ จากภาครัฐบาล ภาคเอกชน และในส่วนของคณะสงฆ์เอง ซึ่งจะส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทแผ่ขยายไปทั่วทั้งประเทศอังกฤษ อีกทั้งควรจัดตั้งสมาพันธ์ชาวพุทธในยุโรปเพื่อปกป้องและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างขอบข่ายการศึกษาในพระพุทธศาสนาแก่ชาวอังกฤษและชาวตะวันตกในภาคพื้นยุโรป

อภิปรายผลการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ และวิธีการ แนวทางการแก้ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ

1. ปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอังกฤษ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันมุ่งทางด้านบุคคลากร พระธรรมทูต เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะประสบความสำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัยศักยภาพขององค์กรสงฆ์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ที่ต้องเดินทางต่างประเทศ และที่ประเทศอังกฤษเองก็เป็นต้นแบบในการเริ่มงานพระธรรมทูตตั้งแต่ พ.ศ. 2507 ได้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้น ได้มีวิธีการแก้ไขปัญหาหลักที่จะพัฒนาทางด้านบุคคลากร พระธรรมทูตที่ไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์สร้างกำลังใจให้กับชุมชนชาวไทย รวมถึงชาวประเทศเพื่อนบ้านที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยเป็นไปตามที่รายงานการวิจัยของกระทรวงการต่างประเทศ (ธนวิทย์ สิงห์เสนี, 2552) ควรมีหน่วยงานของรัฐบาลที่ดูแลวัดไทยในต่างประเทศ รับทราบถึงปัญหาข้อร้องเรียนจากชุมชนคนไทยในต่างประเทศ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานโดยตรงดูแล กระทรวงต่างประเทศมีสถานทูต และกงสุลไทย ที่ประจำในกรุงลอนดอนดำเนินงานอยู่ สามารถดำเนินงานได้ทันที

อีกทั้งผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พ.ศ. 2554-2559) ระบุในด้านพันธกิจว่า “อุปถัมภ์ ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พัฒนาคณะกรผู้เผยแผ่เพื่อนำหลักธรรมสู่สังคมและประชาชนอย่างมีคุณภาพ” ภารกิจด้านพระธรรมทูตสายต่าง

ประเทศให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหามกุฏราชวิทยาลัยคัดเลือกพระภิกษุเข้ารับการอบรมหลักสูตรระยะ 3 เดือน มีเป้าหมายการฝึกอบรม ปีละ 100 รูป (ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีโครงการที่จะจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูต เปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาโทและปริญญาเอกเพื่อเป็นการสนับสนุนทำให้พระธรรมทูตมีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จึงเห็นได้ว่าหลายฝ่ายทั้งทางคณะสงฆ์และทางภาครัฐบาลมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาการฝึกอบรมให้กับพระธรรมทูตเพื่อมุ่งหวังให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีการพัฒนาที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งต้องหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้พระธรรมทูตนั้นเป็นที่ศรัทธา เป็นที่ยอมรับของผู้คน ซึ่งเป็นประเด็นใหญ่ที่สำคัญ

2. วิธีการและแนวทางการแก้ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับชาวอังกฤษต้องเน้นที่การปฏิบัติธรรม ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องในทางเดียวกับปฏิญาณลอนดอนที่ให้มีการจัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นมาเป็นศูนย์กลางอบรมสำหรับผู้สนใจและสนับสนุนการจัดกิจกรรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในสหราชอาณาจักรและไอร์แลนด์ อีกทั้งให้มีการสนับสนุนการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ไทยในสหราชอาณาจักรให้มีการจัดงานสัมมนาชาวพุทธนานาชาติใน พ.ศ. 2560 หากสามารถดำเนินการตามแนวทาง

ปฏิญาณลอนดอน ก็จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามมาอย่างแน่นอน แล้วจะส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทแผ่ขยายในอังกฤษรวมถึงในสหราชอาณาจักรได้เป็นอย่างดียั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. ควรมีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานภาษาอังกฤษ โดยให้พระสงฆ์เรียนรู้อย่างเข้าใจและสอนได้ ปีละ 2 ครั้ง ๆ ละ 30 วันอย่างต่อเนื่อง

2. มอบทุนการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยแก่พระสงฆ์ที่ผ่านเปรียญธรรม 9 ประโยค ปีละ 10 ทุน

3. มอบทุนการศึกษาแก่ชาวต่างชาติที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย ปีละ 10 ทุน/มหาวิทยาลัย

4. จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้น โดยมีหลักสูตรระยะเวลา 2 ปี พร้อมการฝึกงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเป็นเวลา 3 เดือน

5. จัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นในประเทศไทย ตามปฏิญาณลอนดอนโดยเร็ว

6. จัดงานสัมมนาชาวพุทธนานาชาติใน พ.ศ. 2560 ขึ้นที่ประเทศไทย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวทางการปฏิบัติแบบพระสายวัดป่าในประเทศไทย

2. ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมาคมและองค์กรพระพุทธศาสนาในสหราชอาณาจักร

เอกสารอ้างอิง

- คณะศิษย์วัดป่ารัตนวัน. (2557). *ธรรมปรากฏ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987).
- ธนวิทย์ สิงห์เสณี. (2552). *บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศกับการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ.
- พระราชภาวนาวิมล วิ.(ธีรวัจน์ อมโร). (2549). *ประวัติวัดพุทธประทีป กรุงเทพมหานคร ประเทศอังกฤษ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539. (2539). (เล่ม 7). (น.383). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม.
- พระมหาจรรยา สุทธิภาโณ. (2534). *ชีวิตและผลงานของท่านปัญญาอันนทะ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2554–2559*. นครปฐม: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2545). *พุทธศาสนาในอินเดีย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาษาไทย สมันตปาสาทิกา มหาวิภังคอรรถกถา. (2552). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุบลมณี. (2540). กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.
- Almond, P. C. (1988). *The British discovery of Buddhism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bluck, R. (2006). *British Buddhism: Teaching, practice and development*. Oxon: Routledge.
- Office for National Statistics. (2012). *Statistical Bulletin*. 2011 Census: Key Statistics for England and Wales.
- Phramaha Laow Panyasiri Pracharart. (2004). *The British Practice of Theravada Buddhism*. (Doctoral dissertation). England: University of Birmingham.
- Ven. Vorasak Candamitto. (1972). *Buddhist organizations in Great Britain*. (Master's thesis). England: University of Durham.

